

je naštetio, odnosno gotovo ih uništio Veliki rat za oslobođenje, a polagani oporavak uslijedio je tijekom 18. stoljeća. Jedno od posljednjih poglavlja posvećeno je zagrebačkim Židovima u 14. i 15. stoljeću, potom i Židovima u sjevernoj Hrvatskoj i Vojvodini gdje se od početka 18. stoljeća pojavljuju povremeno, kao opskrbljivači austrijske vojske, gostioničari ili trgovci na malo (pokućari, "hausiereri"). Konačno, Frejdenberg piše o bugarsko-makedonskom židovstvu o kojem i nema mnogo podataka. Židovi na tom prostoru bili su pod utjecajem Soluna, "metropole" sredozemnog židovstva, u kojem je postojalo nekoliko desetaka židovskih općina.

Dakle, znatan dio knjige posvećen je Židovima u hrvatskim zemljama - "na jadranskoj obali - u Istri, Zadru, Šibeniku i Splitu" (54-87), u Dubrovniku (88-120) te u "Hrvatskoj" (tj. u sjevernoj Hrvatskoj, 188-201). Iako postoje knjige i prilozi u kojima se ove teme razmatraju mnogo detaljnije, raznovrsnost podataka i način njihove prezentacije čine ovu knjigu dobrim štivom kako za širu publiku, tako i za stručnjake.

Poglavlja u knjizi odijeljena su po gradovima i zemljama. Doduše, Frejdenberg je pri tome uglavnom slijedio mnoge prethodnike, ali bi znalac njegova formata morao ujediniti neka poglavlja i u njima iznijeti samo ono što je bitno i karakteristično - primjerice, ako je logično da se izlaganje o srpskim, bosanskim i hrvatskim Židovima rasporedi po zasebnim poglavljima, nema pretjeranih razloga da se povijest splitskih Židova razmatra u jednom, istarskih u drugom, šibenskih i zadarskih u trećem, a dubrovačkih Židova u četvrtom poglavlju.

Za hrvatsku i židovsku historiografiju vjerojatno je najveća manjkavost ove knjige da se pojavila na ruskom jeziku (činjenica je da ruski, bez obzira na neospornu važnost, čita vrlo ograničen broj ljudi). Svakako bi bilo dobro da se ona prevede na engleski jezik, jer bi time ispunila značajnu prazninu koja postoji u historiografiji, ili bi, što je isto tako značajno, nadomjestila neke sada često upotrebljavane tekstove. Za hrvatsku kulturu bilo bi potrebno da se izdvoje dijelovi koji se odnose na povijest Židova u hrvatskim zemljama te da se objave zasebno. Tada bi ovaj napor jednog izuzetnog istraživača imao i svoj puni historiografski i kulturni odjek.

Ivo Goldstein

Zbornik radova posvećenih sedamdesetogodišnjici života Danice Božić-Bužančić

Grada i prilozi za povijest Dalmacije 12, Split 1996, str. 948

Božić-Bužančić zbornik objavljen je kao 12. svezak edicije Grada i prilozi za povijest Dalmacije i posvećen sedamdesetogodišnjici života Danice Božić-Bužančić, dugogodišnje djelatnice Povijesnog arhiva u Splitu, istaknutog arhivističkog stručnjaka i povjesničarke. Uvodni tekst zbornika (str. 7-9) s osvrtom na doprinos Danice Božić-Bužančić hrvatskoj arhivistici i povijesnoj znanosti napisala je Nataša Bajić-Žarko, a tekst "Le impressioni su Danica Bozic-Buzancic" (Dojmovi o Danici Božić-Bužančić) (str. 25-29) Gabriele Cavezzi, dok je bibliografiju slavljenice (str. 13-22) izradio Arsen Duplančić. Zbornik obuhvaća preko 50 priloga različite tematike, te se naš prikaz morao ograničiti na navođenje najosnovnijih informacija.

Najveći broj radova povezan je s gospodarskom problematikom. Naglašavajući potrebu okretanja notarskim spisima kao prvorazrednim izvorima za istraživanje kreditne trgovine i na temelju analize istih Tomislav Raukar u radu "Splitska kreditna trgovina XIV. stoljeća" (str. 65-91) govori o napredovanju splitske kreditne trgovine u anžuviskom razdoblju, te ističe uključenost Splita u balkansko-jadranski smjer gospodarskih i društvenih veza. Rad Marinka Petrića "Obrti, usluge i službe na Hvaru u 15. stoljeću" (str. 213-280) upozna nas s tada na Hvaru prisutnim pripadnicima različitih zanimanja, te značenjem obrta, usluga i javnih službi za razvoj gospodarskih i društvenih odnosa u hvarskoj komuni. U svom prilogu "Židovski bankari u srednjovjekovnoj Dalmaciji" (str. 93-108) Maren Freidenburg piše o gospodarskoj djelatnosti i položaju Židova u dalmatinskim srednjovjekovnim gradovima, te o njihovom doprinosu pri razvoju istih. Promjenama u bankarstvu nakon otkrića Amerike, posebno mletačkim bankarstvom i monetarnom politikom Venecije, te razvojem trgovine i bankarstva u Dalmaciji bavi se Ivan Pederin u prilogu "Europsko državno bankarstvo u XVII. i XVIII. stoljeću i bankarske prilike u Dalmaciji" (str. 327-360). Ljerka Šimunković objavila je u svom prilogu "Mletački proglas o splitskom lazaretu" (str. 567-576) proglas

Petorice savjetnika za trgovinu od 3.IV.1762. o ubiranju pristojbe za osiguranje robe u splitskom lazaretu popraćen kraćim tekstom o splitskoj skali. Šime Peričić iznosi u radu "Zlatno doba bračkog jedrenjaštva" (str. 619-640) rezultate arhivskih istraživanja koji potvrđuju da je u Dalmaciji potkraj 18. st. po broju jedrenjaka duge plovidbe prednjačio Brač. Prilog "Gospodarski odnosi i otkup kolona Vinišća te nekih susjednih sela na trogirskom primorju" (str. 683-717) Ivana Pažanina osvjetljava kolonatske odnose na području trogirskog primorja u 19. i početkom 20. st.

U više radova naglasak je stavljen na istraživanje stanovništva, njegovog kretanja, načina života i privređivanja. Lovorka Čoralčić na temelju građe iz mletačkih arhiva i biblioteka u radu "Splićani u Veneciji od XIV. do XVIII. stoljeća" (str. 109-156) daje prikaz procesa useljavanja Splićana u Veneciju, te nas upoznaje s njihovom svakodnevnicom, zanimanjima, obiteljskim, rodbinskim i prijateljskim vezama, bratovštinom sv. Jurja i Tripuna, splitskim poslanicima u Veneciji, te tamo prisutnim splitskim umjetnicima i znanstvenicima. Arsen Duplančić u radu "Pučanstvo splitskih predgrađa Lučca i Manuša u drugoj polovici XVIII. stoljeća" (str. 511-538) donosi dva popisa stanovništva ovih predgrađa, te vrši njihovu analizu s obzirom na prezimena koja se javljaju, strukovnu, spolnu i starosnu strukturu. Na analizi katastarske izmjere iz prve polovice 19. st. temelje se prilozi Nataše Bajić-Žarko "Knin u katastarskoj izmjeri s početka 19. stoljeća" (str. 729-734) i Tatjane Kovač "Kaštel-Sućurac u katastarskoj izmjeri 1831. godine" (str. 773-787). Oba priloga donose zanimljive podatke o stanovništvu ovih općina, načinu života i gospodarstvu.

Dio priloga povezan je s političkim zbivanjima i djelovanjem političara. U radu "Društveni sastav pristaša i protivnika ilirizma u Dalmaciji" (str. 809-817) Stijepo Obad pokazuje da su nosioci ideje ilirizma većinom intelektualci podrijetlom iz nižih slojeva, dok njegovi protivnici pripadaju imućnijem sloju. Tomislav Markus u prilogu "Dva pisma Stipana Ivičevića banu Josipu Jelačiću" (str. 763-772) nakon kratkog prikaza stanja u Dalmaciji 1848. donosi dva pisma u kojima se Ivičević izjašnjava za pripojenje Dalmacije Banskoj Hrvatskoj uz uvjet poštivanja političke posebnosti Dalmacije. U prilogu "Stjepan Radić i povezivanje zagrebačke i splitske oblasti 1927. i 1928. godine" (str. 903-917) Mira Kolar govori o radu S. Radića kao predsjednika Oblasnog odbora oblasne skupštine zagrebačke oblasti na razvoju turizma i obnovi istraživanja starohrvatskih arheoloških lokaliteta u srednjoj Dalmaciji.

Pitanjima uprave, obrazovanja i zdravstvene zaštite također je posvećena pažnja. "Organizacija uprave u okrugu Split za vrijeme druge austrijske vladavine od 1814. - 1918. godine" (str. 893-901) tema je rada Frane Ivkovića. U prilogu "Klasična gimnazija u Splitu 1817.-1951." (str. 863-892) Gordana Tvrdić donosi kraći pregled povijesti klasične gimnazije i inventar arhivske građe nastale njenom djelatnošću. Antun Cvitančić objavio je "Jedno školsko predavanje o prirodnom pravu Splićanina Jerolima Bajamon-tija" (655-682), te ga popratilo kraćim tekstom o nastavi prava u Dalmaciji i J. Bajamon-tiju. Rad Biserke Belicza "Medicinsko-zdravstveni propisi generalnog providura Dalmacije V. Dandola iz godine 1807" (str. 719-728) koncentrirana se na propise koji određuju radne obveze ugovornih liječnika i kirurga u službi komuna, kantona i distrikta.

U Zborniku su našle mjesto i neke teme iz prošlosti Katoličke crkve. Ljelja Dobronić u prilogu "Augustinci na otoku Hvaru" (str. 57-63) obrađuje samostane u Sućuraju, Hvaru, Svetoj Nedilji i Jelsi, te s augustincima povezanu bratovštinu Gospe od Pasca (Cinkturu). Makarskom bratovštinom Dobre smrti i analizom zavjetnih slika ove bratovštine bavi se Zoraida Demori-Staničić u radu "Prikaz Makarske iz 18. stoljeća na slici bratovštine Dobre smrti" (str. 491-503). U svom prilogu "Neke značajke hrvatskoga katolicizma u XVIII. stoljeću" (str. 539-565) Vicko Kapitanović nastoji razmatrajući religioznu kulturu, liturgijske obrede, vjerske udruge, kler i praznovjerje utvrditi značajke zajedničke katolicima na hrvatskom prostoru.

Narodnom tradicijom i vjerovanjima bave se 3 priloga. Usporedbu priča vezanih uz ratna lukavstva i fingirano oružje daje nam u svom radu "Puške od smriča" (505-509) Maja Bošković-Stulli. U prilogu "Običaji i vjerovanja uz rođenje u zapadnom dijelu splitske Zagore" (str. 641-654) Dinka Alaupović-Gjeldum opisuje običaje iz prve polovice 20. st. i uspoređuje ih sa zapisima iz 18. i 19. st. "Pužić cowry - amajlija i talisman" (str. 929-934), vjerovanja vezana uz njega i raširenost u našim krajevima, tema je rada Renate Vujnović.

Sliku intelektualne i umjetničke klime i kulture življenja prošlih vremena nastojalo je dati više autora. Aleksandar Stipčević u radu "O knjižnici Zadranina Ivana de Cipriani-

sa (XVI. st.)” (293-300) na temelju popisa knjiga u oporuci Ivana de Ciprianis iz 1528. predstavlja intelektualno ozračje i knjižnu kulturu Zadra 15. stoljeća. “Dubrovačka kuća prvih godina 17. stoljeća” (str. 369-388) naslov je priloga Nevenke Bezić-Božanić u kojem nas autorica upoznaje s unutrašnjosti tih kuća, ukusom i mogućnostima njihovih vlasnika. “Glazba i glazbenici u splitskoj katedrali od 1842. do 1889.” (str. 789-808), a posebno uloga crkvinarstva u glazbenom životu katedrale tema su priloga Miljenka Grgića.

Pažnja je posvećena i pojedinim istaknutim osobama i obiteljima. M. Granić u prilogu “Oporuka zadarskog povjesnika Valerija de Pontea” (str. 389-404) donosi tekst oporuke ovog povjesničara iz 17. st., kao i podatke o njegovu životu, te iz teksta oporuke zaključuje o njegovu svjetonazoru i osobinama. U kraćem prilogu “Splićani akademici Arkadije” (str. 413-416) Ivan Golub nas upoznaje s Ivanom Paštrićem, Petrom Mangerom i Augustinom Antunom Grubišićem, trojicom članova rimske Arkadije. Prilog Joška Kovačića “Hvarska obitelj Bučić i njezin arhiv” (str. 433-469), govori o obitelji koja je od 17. do 20. st. igrala važnu ulogu u gospodarskom, političkom i kulturnom životu Hvara, te donosi inventar njenog arhiva. S trogirskom obitelji Garanjin povezani su prilog Fani Cega “Imovina u kući obitelji Garanjin nakon anarhije 1797. godine” (str. 577-594), te rad Radovana Vidovića “Neptunov trozub obitelji Garanjin” (str. 595-618), koji se ne odnosi direktno na obitelj, već nas upoznaje s brodom Tridente di Nettuno (18. st.), njegovim putovanjima i posadom. Vidović je izradio i rječnik riječi korištenih u brodskim računima zanimljiv za dijalektologe i istraživače pomorskog nazivlja.

Niz ovdje objavljenih priloga vezan je uz spomeničku baštinu. Starohrvatskim spomenicima bave se Magdalena Dragičević, koja u radu “Svjetlo mistike na starohrvatskim kamenim spomenicima VII. i VIII. stoljeća” (str. 31-42) analizom simbolike uresnih motiva nastoji osvijetliti misaoni svijet onovremenog društva naglašavajući pri tom utjecaj patrističke teologije i mistike na njega, i Ivo Babić, koji u radu “Predromanički fragmenti iz Marine kod Trogira s ekskursom o ranosrednjovjekovnoj skulpturi iz vremena kneza Muncimira” (str. 43-56) analizira i pokušava dati ulomke predoltarne pregrade pronađene 1989. i 1995. U prilogu “Kula Tina Ujevića u Vrgorcu” (str. 405-412) Bosiljka Bezić donosi podatke o ovom primjeru turske obrambene arhitekture, njenoj obnovi i uređenju Tinova spomen doma u njoj. “Otvaranje Zlatnih vrata Dioklecijanove palače u Splitu” (735-749), akcija građana Splita sredinom 19. st. koja je pokazala poštovanje građana Splita prema kulturnoj baštini, riješila prometni problem i omogućila ispravnije vrednovanje Dioklecijanove palače, tema je priloga Cvite Fiskovića. Jednom fazom u razvoju povijesne jezgre Splita bavi se rad Stanka Piplovića “Dioklecijanova palača u Splitu početkom XX. stoljeća” (str. 819-848). Prilog Mirjane Kolumbić-Šćepanović “Novootkrivena freska na pozornici hvarskog kazališta” (str. 417-431) donosi nove podatke o hvarskom kazalištu. Govoreći o pokretnom spomeničkom inventaru splitskih crkava Deša Diana u radu “Liturgijski predmeti splitskih crkava u ‘Bogatstvu i uboštvu’ Jerolima Kavanjina” (str. 361-368) upozorava na korisnost upotrebe književnog djela kao izvora. U prilogu pod naslovom “Pravila Bratovštine svetoga Staša u Splitu” (str. 281-292) Milan Ivanišević opisuje knjigu pravila te splitske bratovštine.

Području arhivistike pripadaju prilozi Josipa Kolanovića “Oblikovanje arhivskog fonda na primjeru Arhiva Stare splitske općine” (str. 157-170), te Benedikte Zelić-Bučan “Arhiv Župe Stolne crkve u Splitu” (str. 471-475) i “Bilješke o dosadašnjim poslovima na sređivanju i izradbi inventara arhiva Prvostolnog kaptola u Splitu” (477-489). “Kancelarija i arhivska građa splitske nadbiskupije od 1506. do 1833. godine” (301-326) tema su rada Slavka Kovačića izrađenog uglavnom na osnovi neobjavljenih arhivskih podataka. Uz arhivističku djelatnost vezan je i prilog “Josip Alačević i njegov Tabularium” (str. 935-940) u kojem Krešimir Nemeth ističe važnost arhivskog časopisa Tabularium, uspoređuje ga sa zagrebačkim Vjesnikom zemaljskog arhiva, te upozorava na njegovu zanemarenost u historiografiji.

Perislav Petrić nas u prilogu “Splitski Kaštel i novi prilozi topografiji samostana svete Klare u Splitu” (str. 171-205) upoznaje s topografskim podacima o prvom (srušen 1424. zbog izgradnje kaštela) i drugom samostanu klarisa (podignut u Dioklecijanovoj palači po rušenju prvog) u Splitu.

Području heraldike pripadaju prilog Ivana Mustaća “Grb Dubrovačke republike” (str. 207-212), koji daje povijesni prikaz razvoja grba Dubrovačke republike, i prilog Frane Glavine “Crtime iz povijesti hrvatske heraldike” (str. 849-861), koji govori o aferi s dvojezičnim grbovima 1883, gospićkoj aferi s grbom Trojednice 1921, te doprinosu Ivana

Bojničica pri stvaranju grbova Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i Kraljevine SHS.

Prilog Marije Zaninović-Rumora "Zadarske mjere sredinom 19. stoljeća" (str. 751-762) vrijedan je doprinos proučavanju mjera.

U zborniku je objavljena pjesma Stanislava Adamića "Onaj trenutak rata" (str. 23), te tekst Frane Barasa "Sjećanje na splitske dućane" (str. 919-927), koji se odnosi na tridesete godine ovog stoljeća.

Ovaj zbornik okupivši vrijedne i zanimljive suradnike doprinio je našem poznavanju različitih pitanja vezanih uz prošlost Dalmacije (političku, gospodarsku, pravnu, kulturnu), njene kulturno-umjetničke spomenika i običaje, te nam pruža niz vrijednih spoznaja i otvara različita istraživačka pitanja.

Marija Karbić

Kroatien

Landeskunde - Geschichte - Kultur - Politik - Wirtschaft - Recht

Ur. Neven Budak, Peter Jordan, Walter Lukan, Petra Moissi

Osterreichisches Ost- und Südosteuropa Institut

izdanje Böhlau Verlag Wien-Köln-Weimar, 1995. (465 str.)

Knjiga stranog izdavača na hrvatske teme sama po sebi privlači pažnju javnosti, posebno stručne. Ova knjiga još je povećava svojim zamašnim opsegom od 465 strana i zahtjevnim naslovom: HRVATSKA, zemljopis - povijest - kultura - politika - gospodarstvo - pravo.

Rad na ovoj knjizi potakao je i vodio Austrijski institut za istočnu i jugoistočnu Europu iz Beča. Ona zapravo predstavlja posebni svezak njihova časopisa *Osterreichische Osthefte* (*Osthefte*, Sonderband 13). Prije knjige o Hrvatskoj, u istom nizu izvanrednih svezaka, već su izašle na sličan način obrađene knjige koje se bave poljskim i bugarskim temama. Prema riječima urednika, potreba za knjigom koja bi njemačkom govornom području, a i šire, dala cjelovit moderan i kritički pogled na današnju Hrvatsku i njezinu prošlost, pojavila se s početkom ratnih zbivanja na tlu bivše Jugoslavije, kada je povećan interes za to područje otkrio veliku prazninu u pogledu stručne i mjerodavne literature na zapadnjacima dostupnim jezicima. Tu prazninu djelomično nastoji ispuniti ova knjiga. Ona nema pretenzije dati sistematičan i cjelovit prikaz hrvatske povijesti, već se njena koncepcija zasniva na određenim centralnim, "gorućim" pitanjima i postavkama (npr. urbani razvoj, nacionalna integracija, iseljavanje...), kao i na pojedinim užim, no ne manje važnim temama, koje na specifičan način obilježavaju Hrvatsku (npr. glagoljaštvo).

U smislu naglašene multidisciplinarnosti pristupa tematici, u knjizi su zastupljeni autori različitih profila; povjesničari, geografi, kroatisti, povjesničari umjetnosti, pravnici, ekonomisti. Također treba istaknuti i internacionalni sastav tih autora. Uz petnaest hrvatskih znanstvenika (iz Zagreba i Rijeke), među autorima u ovoj knjizi se nalazi šest Austrijanaca, te dva autora iz Savezne Republike Njemačke.

Sama knjiga sastoji se od dvadeset i tri samostalna znanstvena priloga, složena u pet cjelina; osnove, zemljopis, povijest, kultura i suvremeni razvoj. Evo pregleda autora i naslova članaka. Prvo poglavlje, "Osnove" sačinjavaju dva članka, Hrvatska između multietničkih kraljevina i republike kao nacionalne države Arnolda Suppana i Osnovna obilježja prostorne strukture Hrvatske Petera Jordana. Poglavlje "Geografija" sastoji se od četiri članka: *Historijska geografija Hrvatske* Veljka Rogića, *Etnička struktura Hrvatske* Stanka Žuljića, *Osnovne značajke hrvatskog iseljavanja 1880-1991*. Ive Nejašmića i *Rijeka - glavna hrvatske luka i važna tranzitna luka Srednje Europe*. Slijedeće, središnje poglavlje knjige, "Povijest", zastupljeno je najvećim brojem članaka, njih devet, čiji raspon seže od srednjeg vijeka do naših dana. To su *Razvoj gradskih naselja u Varaždinskoj županiji u srednjem vijeku* Nevena Budaka, *Hrvatska na prijelazu 15. u 16. stoljeće* Tomislava Raukara, *Hrvatska varijanta srednjoeuropskog modela nacionalne ideologije* Nikše Stančića, *Nastojanja Josipa Jurja Strossmayera oko slavenske liturgije iz perspektive austro-ugarskih centralnih vlasti i Vatikana* Alojza Ivaniševića, *Slom austro-ugarskog gospodarskog prostora i njegove posljedice za gospodarski razvoj hrvatskih zemalja* Zdenke Šimončić-Bobetko, *O sudbini plemstva u sjevernoj Hrvatskoj u međuratnom razdoblju* Mire Kolar-Dimitrijević, *Partizanski pokret i hrvatsko pitanje*

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

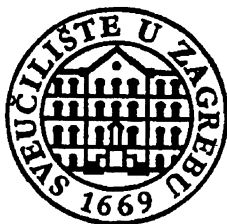
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY

INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

29

ZAGREB

1996.

Izdavač: **ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

REDAKCIJA:

Branka BOBAN, Neven BUDAK, Mirjana GROSS, Franko MIROŠEVIĆ,
Štefica POPOVIĆ, Nikša STANČIĆ, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

Adresa uredništva: Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Zagreb, Ivana Lučića 3

tel.: 385 (0)1 6120 150 fax: 385 (0)1 6156 879
385 (0)1 6170 685

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.

ZA IZDAVAČA:
Stipe BOTICA

DESIGN NASLOVNICE:
Iva MAKVIĆ

**PRIJEVOD SAŽETAKA NA
ENGLISKI JEZIK:**
Nikolina JOVANOVIĆ

PRIPREMA ZA TISAK:
Hrvoje STANČIĆ

TISAK:
KRATIS
Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u veljači 1997. godine